

Postadolescència. Mites i paradoxes

XXVII Seminari interdisciplinari

Barcelona, 3 novembre 2008

«Drets i deures dels nous ciutadans»

Begoña Roman i Maestre,

Professora d'Ètica de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona

Barcelona, 3 de novembre 2008

Què són els drets i els deures? S'han de re-pensar perquè actualment estan en descrèdit. Hi ha alguns drets que no estan en la declaració de drets humans i és important que hi siguin (com la pau, el mediambient sostenible, etc.), mentre que altres drets estan però s'haurien de re-considerar (la propietat privada si és que es considera la terra com universal per a tots, etc.).

Un dret és un bé, un objecte de desig, és prioritari, condició de possibilitat de qualsevol altre desig. El vull per a mi i per a les altres persones. Partint del fet que els deures són els compromisos per a garantir aquests drets, són exigències universals de respectar aquests drets i garantir-los a qualsevol persona. Respecte dels deures, en la lògica kantiana, s'afirma que si "jo he de" "jo he de poder". Un deure implica un poder. No pots estar obligat a fer quelcom si no pots.

No hi ha dret a la felicitat perquè no és un bé fonamental prioritari, és una finalitat però no se sap ben bé el que és i canvia per a cada individu. En canvi, la llengua, la salut, etc., sí són drets. Això significa que hi ha un deure de forjar-se una vida bona, perquè la felicitat és a posteriori de la vida bona justificada amb justícia.

Què significa ciutadania? La paraula ciutadà és diferent que client o usuari. El ciutadà viu en la polis, participa en la cosa pública. Aquest ciutadà ha de tenir tres característiques: autonomia, independència i condicions d'igualtat. Els nous ciutadans són persones que han arribat a l'edat adulta i ràpidament se'ls fa ciutadans. Però abans no se'ls educa per a ser part, sentir-se part, i prendre part. No se'ls forma en l'autonomia, en la independència i en la igualtat. A més, si se'ls protegeix massa no es dona formació en aquestes tres capacitats. L'entrada a la ciutadania és arbitrària –en altres països és en una altra edat– però el que importa és l'edat mental i no la biològica; aquestes dues edats no sempre van de bracet. L'edat mental s'educa.

També cal parlar de “responsabilitat” però, com s'ensenya i com s'aprèn responsabilitat? La responsabilitat és proporcional al poder. Per a ser conscients dels nostres deures, hem de ser conscients dels nostres drets. La responsabilitat s'ensenya sent responsables. S'aprèn sent responsables. Com es forja la consciència moral, aquesta capacitat d'adonar-te de la càrrega moral dels teus actes? Això s'educa, no surt per generació espontània. S'educa en comunitat “enraonada”, no en aquelles comunitats on no es parla i on només hi ha normes. Així només generariem “idiotes morals”, persones que no entenen què és una raó moral. Què és una raó moral? Això té a veure amb què faig jo de mi, o pensar què és una vida bona per a mi i per a la meua societat. La consciència moral s'educa en tres estadis: preconvencional, convencional i postconvencional.

El primer estadi és el criteri moral d'un nen que es basa en el plaer. El nen és un hedonista fins als set anys, difícilment poden comprendre deures morals perquè són massa abstractes. Per altra banda, l'adolescent emmalalteix de criteri propi, està entre el “ja no” i “l'encara no”. L'adolescent busca ser acollit com igual entre iguals i formar part dels seus iguals. Es passa a l'estadi postconvencional, quan la persona va creixent i torna a viure la insatisfacció de l'estadi anterior, i es torna a posicionar: què crec que és correcte?, què he de fer o què m'agradaria fer? S'assumeix la consciència de la mort, que no es tenen totes les oportunitats del món. No és un problema només dels postadolescents sinó que hi ha un problema bàsic d'educació moral perquè hem estat preocupats per educar per a ser hedonistes i no som capaços de crear persones autònomes i responsables. Responsables per a què? Per a buscar una vida bona. Una vida bona és una vida dedicada a la recerca de la vida bona.

S'han de garantir uns mínims cívics que són els drets humans per a qualsevol persona; una vegada garantits aquests, la persona pot fer l'elecció per la felicitat. La vida “felicitant” és la segona opció, però la primera és la justícia. Nosaltres hem denominat a això “estat del benestar”. Primera paradoxa perquè ara està en crisi. No pot estar en crisi l'estat de justícia (salut, educació, llibertat, etc.) perquè són els mínims per a una vida comunitària; és on una comunitat es juga la seva credibilitat moral.

Hem de revisar radicalment els deures i els drets. Hem de pensar què signifiquen. Són qüestions dinàmiques que han canviat amb el temps. Quan van néixer hi havia una atmosfera individualista i de sobirania nacional, però ara es requereix una superació d'aquests, que es pensin en clau mundial, per als nous ciutadans del món, garantint-los per a tots. Això no pot fer-se sense ells, els postadolescents. No és qüestió de posar-los una llista de deures i drets. Actualment no només no

participen ells, sinó pràcticament ningú. Hi ha una desafecció fruit de l'individualisme, perquè ho basem tot en la felicitat, i després, en la justícia. Si han de ser persones postconvencionals amb capacitat crítica, han d'alliberar-se d'aquesta tradició. Han de participar en el projecte de món compartit, el qual ha de ser hospitalari. Han de participar en el diàleg, acabant amb el buit intergeneracional (perquè encara no hi ha manera que les persones majors deixin pas a les noves generacions). També és important empoderar-los perquè només es faran responsables si tenen poder. Els nous ciutadans no voldran formar part, si no entenem que la democràcia és quelcom que no funciona sol sinó amb participació.

S'hauria de recuperar el projecte il·lustrat perquè es va oblidar que abans es creia que el ciutadà era qui s'involucrava en la comunitat, i s'ha passat a un exacerbat individualisme. El teixit associatiu és el símptoma d'una democràcia d'un país però últimament està perdent densitat. L'espai participatiu és virtual, allà on no estem. Però la cosa pública és on estàs, és un compromís. S'educa el compromís, compromentent-nos.

Resum de les ponències realitzat per l'equip de redacció de l'Àmbit Maria Corral